

A VESZPRÉMI EGYHÁZMEGYE MULTJÁBÓL

PLÉBÁNIÁK TÖRTÉNETE

2.

ZALASZENTBALÁZS

IRTA :

KISS ISTVÁN

H. ESPERES, PLÉBÁNOS

1935

EGYHÁZMEGYEI NYOMDA VESZPRÉM

A VESZPRÉMI EGYHÁZMEGYE MULTJÁBÓL

PLÉBÁNIÁK TÖRTÉNETE

2.

ZALASZENTBALÁZS

IRTA :

KISS ISTVÁN

H. ESPERES, PLÉBÁNOS

1935

EGYHÁZMEGYEI NYOMDA VESZPRÉM

Nihil obstat.

Antonius Strausz
censor dioecesanus.

959.
1935.

Imprimatur.

Wesprimii, die 7-a Martii a. 1935.

† FERDINANDUS
episcopus

ELŐSZÓ.

A plébánia-templom 1934-ben ünnepelte 150 éves fennállását. Ez alkalomra a hivek nagy áldozatkészséggel kifestették templomukat. Ez évforduló adta meg az alkalmat és elhatározást, hogy kezeim között levő és a plébánia történetéről már évekkal ezelőtt összegyűjtött anyagot közreadjam.

Három részt különböztethetünk meg történetében.

Első része kezdettől tart a XVI. század végéig, amikor a törökdulás annyi sok más plébániával együtt a mi plébániánkat is elpusztította.

Második része plébániánk történetének átmeneti korszaka, a XVII. század elejétől 1788-ig, végleges megalakulásáig. Ez idő alatt plébániánkat a hahóti plébánia adminisztrálta.

Harmadik része 1788-tól, illetve Gazdag Mihály első plébános idejétől napjainkig.

E helyen hálás köszönetemet fejezem ki dr. Pfeiffer János szentszéki jegyző, püspöki levéltárosnak fáradhatatlan buzgóságáért, hogy a

püspöki levéltár felhasználásában szakszerű útbaigazításaival segítségemre volt. Hálás köszönetet mondok dr. Fára Józsefnek, Zalavm. főlevéltárosnak is a vmegyei levéltár felhasználása körül tanúsított fáradozásaiért.

I. RÉSZ.

Az ősi plébánia megszűntéig.

Plébániánk első korszakáról igen gyérek történeti adataink. Csak a XIV. század elejéről van biztos adatunk a zalaszentbalázi plébániáról a pápai tizedlajstromok szerint. Az 1333/35. évek-ből *János* nevű papját említik e lajstromok, aki 40 széles dénárt fizet pápai adó fejében.¹ 1448-ból Gelsétől nyugatra fekvő *szentbalázi egyház-ról* szól egyik oklevelünk.² Utoljára 1495-ből van hiteles adatunk. Orsini Orso, pápai követ, elrendeli a magyarszerdahelyi pálosok bántalmazóinak megidézését Budára. Szentbalázsról *Barnabás plébánost*, Szerdahelyről szintén a plébánost idézi meg.³ XIV. század elejétől tehát a XV-ik század végéig, közel két századon keresztül, nyomaira akadunk e plébániának. Azonban történeti és egyéb adatokból joggal következtethetünk arra, hogy e plébánia jóval előbb létezett.

Az 1256-ban megtartott esztergomi zsinaton Balázs zalavári apát panaszt emelt, hogy Zelandus veszprémi püspök nemcsak az őt megillető tizedeket foglalta el, hanem több misés-

¹ Mon. Epp. Vespri. II. 67.

² Dr. Békefi: A Balaton környékének egyházai és várai a középkorban 178.

³ Mon. Epp. Vespri. II.

papot és káplánt, akik az ő fennhatósága alatt állottak, a törvényes rendelkezések ellenére is folytonosan zaklatja és zavarja. Az apát az ott jelenlevő komári, karosi, koloni, radai, szabari, rokolyáni, pacsai, igrici és rajki plébánosokat vonultatja fel, akik azt vallották, hogy ők és még több társuk mindig a zalai apát joghatósága alatt állottak.⁴

Ez okmány Zalaszentbalázs vidékéről több olyan plébániát is felsorol, melyek ma már nincsenek, felsorol sokkal jelentéktelenebb helyeket és Szentbalázst nem említi. Ennek oka, mert Szentbalázs nem volt függésben a zalavári apátságtól. Tehát a szentbalázsi plébánia nem azért nincs a nevek között, mert nem létezett, hanem azért, mert Szentbalázsról az egész tized a veszprémi káptalanra illette.

Zalavármegyének volt ugyanis egy kerülete (kés), amely káptalani volt. E kerület Rigyácskés volt. Az 1495. évi rigyácskési számadáskönyvekből azt olvassuk, hogy e kerület (kés) tizedeit a tizednegyeddel együtt a káptalan 29 frt-ért adta bérbe. Az 1496. évi számadások végén felsorolják, melyek azok a községek Rigyácskésben, melyekből az egész tized a káptalané. E helységek között említik Zalaszentbalázst is.

Zalaszentbalázs kedvező fekvésénél fogva is eléggé jelentős lehetett az őt környező helységek között. Már a régi okmányok⁵ szerint Zalaszentbalázs gazdag volt természeti szépségekben. Ez időben több folyó öntözte határait, amelyeken vizimalmok jártak. Ilyenek voltak a Deszich folyó, innét kapta a mai Belsőbocska község «Deszics» nevét. Berzenche folyó, szintén malommal. Valószínű innét van a mai Börzönce község neve. Labanya folyó (ma Lóbánya) a zalaszentbalázsi

⁴ Dr. Holub: Zalavm. tört. I. 333.

⁵ Zalavm. okmt. I. 603.

plébánia birtok neve.⁶ A község keleti részén a Sipug erdő (ma Sipogy). A községen pedig országút (una magna via) húzódott keresztül, érintve Magyarszerdahelyet és Hahót községet. Ez a bizonyos «nagy út» adta meg már akkor Zalaszentbalázsnak jelentőségét. A fent említett folyóknak, melyek e vidéket öntözték és szinte regényessé tették, már csak emlékük maradt fenn, a sipogyi erdő helyén szántóföldek terülnek el, így a vidék képe annak rovására alaposan megváltozott. Egyedül csak az út maradt fenn, amely Nagykanizsától a Zalavölgyén — Szentbalázson vonul keresztül.

Igy érthető az, hogy Zalaszentbalázs már a török világ előtt vásározó hely volt, hogy itt söraktárak voltak és I. Mátyás király 1459-ben Unyomi Miklós sümegi várnagyot a zalaszentbalázi söraktárak kamarásává nevezi ki és javadalmait is meghatározta.⁷

Nem volna teljes Zalaszentbalázsról alkotott képünk, ha Zalaszentbalázst környező helységekről, amelyek ma fiókközségei, meg nem emlékeznénk.

Magyarszerdahely a török világ előtt szintén plébánia volt és amint neve is mutatja, vásározó hely. Az 1500-ik évben *Mátyás* nevű örökös és választott papja volt a Szentháromság tiszteletére szentelt magyarszerdahelyi templomnak.⁸ Magyarszerdahelyen már 1323-ban hetivásárokat tartottak. Vásározó hely volt még a XIV. század végén is.⁹ Ez időben pálos barátok is élnek itt, mint konvent, Tamás testvér priorsága alatt.¹⁰

⁶ Anjouk okmt. I. 552.

⁷ Zalavm. okmt. I. 298.

⁸ Mon. Epp. Vespr. II.

⁹ Zalavm. okmt. II. 298.

¹⁰ Mon. Epp. Vespr. II.

Ujnépen, ami ma pusztá, szintén volt plébánia. A XV. század végéről *Gerardus* nevű plébánosát ismerjük.¹¹

Börzöncén az 1753-iki egyházlátogatás jegyzőkönyve szerint már csak a romjait találták egy régi templomnak a régi temetővel együtt.¹²

Kacorlak 1320-ban csere útján kerül a Kanizsaiak birtokából a laki, másként gencsi Kacor birtokába¹³ 1514-ben Kacorlaki Kacor Miklós és András elengedik a zalavári apátnak a 700 forintot, melyért néhai Péter, zalavári apát szüleinek (Kacor Györgynek) Peleskefőt elzálogosította. Az apátság hálából örökös szentmisét vállalt a Kacor családjért.¹⁴

Pölöskefőn a zalavári apátságnak vannak birtokai. Az apátságtól Peleskefő helységet a peleskeiek (Ördögök) 1354-ben bérbe veszik.¹⁵ Rohonc apát visszaköveteli Pölöskefőt, mint apáti birtokot.¹⁶

Bocskában (Deszics) szintén a zalavári apátságnak vanna birtokai. 1360 febr. 16-án kelt adománylevél értelmében János mester Deszicsben levő kuriáját és a folyón levő malmát szőlőhegyekkel együtt, amely szent Márton egyháznak adományoztatott, szintén megerősíti és egyházának adományozza.¹⁷ Különben e helyen vár is volt és templom, amelyeknek romjai még a XVIII. század közepén is láthatók voltak.¹⁸

A török világ előtt még *Zalaszentbalázsról* is megemlékezik néhány oklevél, nagyobbára birtokügyekkel kapcsolatban. Hédervári Lőrinc ná-

¹¹ U. o.

¹² Zalavm. okmt. 1753.

¹³ Anjouk okmt. I. 55.

¹⁴ Pannonhalmi oklt. XV.

¹⁵ Pannonhalmi oklt. VII.

¹⁶ U. o.

¹⁷ Zalavm. okmt. I. 603.

¹⁸ Conscri. eccl. com. Zalad. 1753.

dor 1444-ben a zalavári konventet küldi ki, hogy Istóci Antalt iktassa be szentbalázsi birtokába, melyet per útján nyert Szentbalázsi Zele Istvántól és Rajki Lászlótól.¹⁹ 1513-ban Zele Andrásnak 4 adózó jobbágy portája van Szentbalázson és Kisfaludon. Említik még 1459-ben és 1478-ban, mint vásáros és sókamarai helyet.²⁰

Török világ.

A XVI. század második felében rohamosan közeledett a török veszedelem Zalamegye felé. 1556-ban Ali budai pasa már Szigetvárt fogta ostrom alá. A magyarok minden tőlük telhetőt elkövettek a veszedelem elhárítására, mert jól tudták, hogy Szigetvártól függ Somogy és Zala sorsa.²¹ A török veszedelmet azonban feltartóztatni nem lehetett. 31 évvel később már Zalaszentbalázs határában Kacorlak község alatt áll a török. Igaz, hogy Zrinyi György szétveri a Szigetvár felé igyekvő török sereget: 2000 török fejjel, 1300 fogollyal és a törököktől összeszerabolt zsákmánnyal tért vissza Kanizsa várába.²²

1600. okt. 22-én 43 napi kemény ostrom után Kanizsa kapitulálni kénytelen a török sereg előtt. Ezzel a városra és környékére teljes sulyával rászakadt a pogány uralom. A rablás, fosztogatás napirenden voltak. Mit rabolhatott a török hosszú (90 év) uralma alatt, abból is látszik, hogy 1663. szept. havában Kanizsa várából a törökök 18 szekér drágaságot 6 millió forint értékben indítottak utnak Konstantinápoly felé.

¹⁹ Zalavm. oklt. II. 258.

²⁰ Csánki D.: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában, III. 104.

²¹ Szilágyi: Magyar nemz. tört. V. 334.

²² Barbarits: Nagykanizsa 10.

Ezt azonban Zrinyi Miklós egy éjszakai rajtaütéssel visszazagadta a töröktől.

Sokat szenvedett Kanizsa és vidéke a török uralom első évtizedeiben Bocskai István felkelő csapataitól is, akik török pártfogás mellett Dunántúl is hatalmukban tartották. Ezek százával hozták az elrablott magyar fiukat, templomi kegyzsereket a kanizsai várba, hogy a töröknek eladják.²³

Kanizsa elfoglalásával az egész Zala völgye, így a zalaszentbalázi plébánia is, török uralom alá került. A törökök még Hahóton túl is mindent feldúltak, a népeket a kanizsai várhoz munkára hajtották, a templomokat lerombolták és alkalmas anyagát a vár erősítésére felhasználták.²⁴ Az egykori magas mezőgazdasági kultúra eltűnt. Az emberek kipusztulását követte a talaj vadonná változása. Kopár és magányos vidékké lett a Balatontól délre és keletre fekvő Dunántúl is. Ez a reménytelen pusztaság már a megszállás első századában kialakult.²⁵ Kanizsától föl Gelséig csupa nád és vadvizek, Pölöskefő és Gelse között még a közel múltban is nagy mocsaras nádas huzódott, csak az út maradt meg Kanizsától a Zala völgyön keresztül, amelyen a törökök végig dultak az egész Zala völgyét.

Hogy mennyi embert hajthattak el a török uralom alatt rabként sáncmunkára, mutatják azok a számadatok, amelyek az egyes községek lakóisait jelentik. Még 150 évre a török uralom után is, egy 1748-ból származó összeírás szerint, Zalászentbalázson 34 család, Kacorlakon 18 család, Pölöskefőn 19 család, Magyarszerdahelyen 22

²³ U. o.

²⁴ Veszprémi püspöki lvt. Acta Paroch. V.-A.-Diac. Kanizsa ab initio archivi usque 1770. fasc. V.

²⁵ Asztalos—Pető: Magyar nemz. tört. 271.

család, Bocskában 15 család, Börzöncén 6 család lakott.²⁶

A török uralom alatt a plébánia összes templomai elpusztultak vagy romokban heverték. A hitélet ezzel jó időre megszűnt. Egy tanuvallomásból tudjuk, hogy sem Hahóton, sem Zalaszentbalázson nem volt templom a XVII. század elejéig. Majdnem pontosan meg tudjuk állapítani az időpontot is, ameddig a plébánia szünetelt.

1753-ban kelt a tanuvallomás és az egyik hiteltérdemlő tanu azt vallja, hogy kb. 30 esztendővel ezelőtt egy templom sem volt a plébániában.²⁷

Hitélet a török világban.

A török elnyomatás előtt már a reformáció is nagyban hozzájárult a plébániák elárulásához és a hitélet süllyedéséhez. Igen sok pap meg-nősült. Amikor Oláh Miklós esztergomi érsek tartományi zsinatot tartott, 119 megidézett plébános közül csak egy volt ugyan határozottan lutheranus, de sajnos, nagyobb részük nő volt. A kirendelt zsinati bíróság sem elítélte, sem elismerni nem merte a papi házasságot. Az asszonyaikhoz feltétlenül ragaszkodtak mindnyájan. Mikor erőszakolták őket, otthagyták inkább plébániájukat. Ez időben pl. 28 község közül 20 volt lelkész nélkül. A plébániák tömegesen árultak el a papi házasság körüli viszály miatt.²⁸ Emiatt is a katolikusok nagy szükségben és elhagyatottságban éltek. A ferencrendi szerzetesek, néhány világi pap éltek itt-ott közöttük. Kénytelenek voltak tehát licentiatusokkal megelégedni.

²⁶ Zalavm. lvt. VIII. 1748.

²⁷ U. o.

²⁸ Szilágyi: Magyar nemz. tört. V. 247.

²⁹ Dr. Karácsonyi: Magyarország. egyházt. 132.

Ezek oly nős világi emberek voltak, akik a népet vasárnap összegyűjtötték, nekik az evangéliumot felolvasták, velük énekeltek s ami fő, felhatalmazásuk (licentiájuk) volt a püspöktől a keresztesítésre, esketésre és temetésre.²⁹ Ezeket a törökök «félpapok»-nak nevezték. Ténykedés közben fekete bőrtalárt és karinget viseltek. Noha, mint világiak, mellékes foglalkozást is űztek, nagyobbára ép oly nyomorban éltek, mint a plébánosok, kiknek sokszor betevő falatjuk is hiányzott.³⁰

Ilyen volt a hitélet Hahóton és a mi plébániánkban is. Franciskánusok és licentiatikusok tartották fenn a hitéletet. Erre vonatkozólag leközlöm azt a tanuvallomást, amelyet 1753-ban Padányi Biró Márton veszprémi püspöktől kiküldött bizottság előtt tett Hahóton Korad György, alsóhahóti lakós. Akkoriban a hahóti apát és hahóti plébános között viszálykodás támadt bizonyos birtokok miatt. Ezt vizsgálta ki a bizottság.

Korad György alsóhahóti lakós, 62 éves, vallja: «Tudja a tanu nyilván, hogy előbbi felsőhahóti plébános uramék, kik előtt még *egy néhány hahóti licentiatusokról is emlékezik*, azok után pedig néhai Tiszt. Szemerédi István és ennek halálával Henyeli József gondviselések alá bizott népet keresztyéni tudományra és isteni parancsolatok megtartására hiven tanították és ha betegségük miatt hivataluknak eleget nem tehettek, *maguk mellett barátkáplánokat tartottak és azok által plébániájukat adminisztráltatták*. Azt is tudja a tanu, hogy a hahóti apáturaságoknak semminemű jószágát hatalmasan el nem vették és nem birták, hanem a mostani felsőhahóti apát úr, Csáki János uram, kezdett háborgatást tenni s a plébániát a paphegyi és bánomhegyi diverticulumról (dülő) esztendőnként já-

³⁰ Dr. Acsádi: Budavár visszafogl. 250.

randó hegyvámlásnak beszédésében háborgatni, melyet annak előtte fentirt Szemerédi István uram s ennek halálával *hahóti plébániát adminisztráló szentlászlói tiszt. P. Franciskánusok* békésen birták. Előbb irt néhai Szemerédi István nemhogy erszényét töltötte volna, de talán egy néhány garasa sem maradt, *mivél ő kezdette a hahóti templomot építeni.* Tudja azt is a tanu, hogy mostani felsőhahóti plébános Tóth Miklós. uram maga plébánosi hivatalát gyorsan és hiven végbe viszi és keresztényi életre a népet igazgatja és mint lelkiatya tanítja.

Tudja azt is a tanu nyilván, hogy a pap-hegyi és bánomhegyi divertikulumok még szőlővel be nem is voltak ültetve, általában «Papgesztenyés»-nek neveztettek és plébániához tartozandó fundusnak tartattak emberemlékezettől fogva, amint hogy még *Szemerédi előtt is a licentiatások gesztenyése lévén,* mint sajátjukat birták, melyeket azután többször irt Szemerédi István uram szőlőkért adott el. Kikhez senki semmi közit sem tartotta a plébánosokon kívül, hanem csak nem rég mostani apát uram kezdette háborgatni azon szőlők birásában Tóth Miklós. uramat, annak előtte pedig gyakran irt Szemerédi István, szentlászlói franciskánusok, mint administratorok, Hényeli József plébános uramék békeségesen birták. *Amidőn jellebbirt Szemerédi István hahóti plébánossá lett, egy templom se volt a plébániában ezelőtt cca. 30 esztendőkkel. S őkelme kezdette építtetni a járabeliek által a hahóti templomot s meg is jödette.* Ennek halála után P. Donatus bucsúszentlászlói franciskanus, mint adminisztrátor megfestette és ki is fejtette.»³¹

³¹ Veszprémi püspöki lvt. Acta Paroch. V.-A.-Diac. Kanisa ab initio archivi usque 1770. fasc. V.

A mi szemszögünkből nézve szinte csak missziós terület volt e két plébánia és a távolságok, — a filialisok szétszórtsága miatt csak a legszükségesebbet tudták végezni.

II. RÉSZ.

Átmeneti időszak.

1690. április 13-án, 90 évi szenvedés után, Kanizsa felszabadult a török iga alól. Ezzel együtt felszabadult az egész vidék. Kanizsa plébániáját még ez évben visszaállítják és vezetését átveszik a jezsuita misszionáriusok.³² A sok plébánia közül, melyek a török világ előtt Kanizsa vidékén virágoztak, a hahóti plébánia alakult meg újra. Magyarszerdahely kolostorával és plébániájával, Bocska-Deszics várával, Börzönce templomával, Zalaszentbalázs plébániájával és templomával a török dúlásnak váltak áldozataivá. Pap kevés volt, az elpusztult plébániákat anyagi okok és paphiány miatt sem lehetett újra visszaállítani. Ez a restauráció Mária Terézia uralkodására várt, aki új püspökségeket szervezett és a plébániák újra felállítását is hatalmas lépésekkel vitte előbbre. Hervadhatatlan érdemei vannak ebben Padányi Bíró Márton veszprémi püspöknek, akit az isteni gondviselés állított a veszprémi egyházmegye élére akkor, amikor a hitújítás és a török dúlás okozta károkat kellett helyrehozni és e nagy egyházmegye hitéletét kellett megszervezni.

Kanizsa vidékén a hahóti plébániát állították újra vissza. Ez körülbelül az 1730. évre esik. Ehhez a plébániához csatolták Hahóttól—Magyarszerdahelyig mindama községeket, amelyek-

³² Nagykanizsai róm. kat. plébánia lvt. Protocolla antiqua.

ben a plébániák megszűntek. Az 1743. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv töredéke őrizte meg a hahóti plébániához csatolt, fiókosított községek neveit. A latin eredeti szöveget fordításban szösz szerint adjuk, mint fontos okmányt. «Ebben a plébániában (Hahót) egy plébános nagyon nehezen tesz eleget a fiókközségek szétszórtsága és távolsága miatt.

Első fiókközség Zalaszentbalázs, az anyaegyháztól egy órányira. Temploma a toronnyal együtt szilárd anyagból épült a hivek költségén szent Balázs püspök és vértanu tiszteletére. Tőkéje nincs.

Másik fiókközség Pölöskefő az anyaegyháztól egy órányira, temploma szilárd anyagból épült szent Lukács evangelista tiszteletére. Jövedelme nincs.

Ismét másik fiókközsége Kacorlak az anyaegyháztól másfélóra járásnyira, temploma szilárd anyagból épült szent Anna tiszteletére. Van 90 frt. tőkéje.

Fiókközsége még Szerdahely két óra járásnyira az anyaegyháztól, temploma szilárd anyagból épült Palini Inkey költségén, Szent István magyar király tiszteletére. A templomot Inkey uraság nagylelkűségéből és pártfogásából tartják fönn.

Ismét másik fiókközsége Bocska az anyaegyháztól két óra járásnyira, ahol templom nincs.

Azután fiókközsége Börzönce az anyaegyháztól másfélóra járásnyira, ebben a községben sincs templom, de a hegyen szent Lőrinc tiszteletére épült kápolnát találunk.

Még két puszta (Dusnok, Kürtös) tartozik-e plébániához, de ezek csak néhány házból állanak.

Ez a plébánia annyira terjedelmes és szétszórta, hogy egy plébános serénysége igen nehezen tud eleget tenni. Nyolc községe van

ugyanis és két terjedelmes pusztája, öt temploma, azért szét kellene választani, amint már egyszer szét volt osztva és a két plébániát rendezni kellene, mert most a plébánosnak ugyanazok a nehézségei, mint a licentiatusoké voltak.³³

Tehát az illetékes körök már az első évtizedben látták, hogy a szentbalázsi plébánia fiókosítása mostani községeivel együtt nem célszerű és vissza kell állítani e plébániát és rendezni kell.

A nemesapáti plébános felterjesztésére Biró Márton veszprémi püspök ezt írja 1756-ban nagyprépostjának:

«A hahóti és zalaszentbalázsi plébániák nem különb-különb, hanem csak egy plébániának konkskribáltattak. Kegyelmed annak a földnek csinjátbinját jobban tudván *igen jól esne, ha dismembrálni lehetne*, mert így mind szegény plébánosnak igen terhes, mind pedig a keresztény hiveknek, kiknek annyifelé és oly messzire köll menni, igen nehéz és alkalmatlan.³⁴ Ebben az időben már tervezik a szentbalázsi lakosok a zalaszentbalázsi plébánia visszaállítását. Bedő György, akkori nemesapáti plébános leveléből még e plébánia adminisztrációjáról is érdekes adatot tudunk meg. Bizonyos időközökben Zalaszentbalázson is lakott a hahóti plébános és véleménye szerint a zalaszentbalázsi plébánia még a mostani körülmények között is el tudja tartani plébánosát. Szabad legyen — írja — azért azt a konkluziót levonnom, hogy épen nem vétkezik a hahóti plébános, ha plébániájának könnyebb adminisztrációja miatt néha Szentbalázson lakik. Azonkívül ugy hallatszik, hogy *a földesurak és a szentbalázsi lakosok a templomról, a plébánia-*

³³ Veszprémi püspöki lvt. Acta et Fragm. Vis. Can. 1743. fasc. I.

³⁴ Veszprémi püspöki lvt. Prot. Eppale a. 1756—1757. T.XV. p.

*jundusról, az építésről és a hozzátartozó melléképületekről igen kedvezően nyilatkoznak.*³⁵

1743-tól hosszú időnek kellett elteltie, amíg a sok tervezgetésből valóság lett. Ezek az óhajok és tervezgetések egy időre elhallgattak. Negyven év múltán, 1784-ben, már komoly formában van szó a zalaszentbalázi önálló plébániáról. Ez évben ugyanis egy küldöttség szállt ki Zalaszentbalázusra, hogy az ideiglenesen anyaegyháznak minősített Zalaszentbalázson egyetértésben a földesurral megszervezzék a plébániát és megépítsék a lakást. Ez alkalommal nem jutottak dűlőre. Skublics László birtokos felajánlotta, hogy a plébániaház telkét birtokából kihasíthassák. Foki, a Porosznyák árvák gondnoka semmiféle dologba sem ment bele, Inkey Boldizsár pedig személyes megjelenés helyett egy iratot küldött a bizottsághoz. Pedig már a plébániaház tervrajzát is elkészítették, 2130 pengőbe került volna a melléképületekkel együtt, azonkívül a hivek is kötelezték magukat, hogy az építkezéseknél szükséges munkát, valamint a plébánia földek megmunkálását vállalják.³⁶

Még ugyanez évben Inkey Boldizsár kegyúr, 1784. május 24-én Zala vm. közgyűlésén a következő indítványt terjeszti elő: «Ugy Szentbalázson, mint Szerdahelyen elég tágas templomok épültek a hivek befogadására. Továbbá Szentbalázson már régi időkől fogva nem sok hiányzik a plébánia birtokból, hogy az egész telekre kiegészíthető legyen. Szerdahelyen a káplán és Szentbalázson a plébános meg tud élni, mert ha a gyónók számát Szentbalázson, Szerdahelyen, Kacorkakon, Börzöncén, Pölöskefejen és Dusnagon összeírjuk, mely filialisok Szentbalázstól csak kb. félórára vannak, számítjuk a stóla jövedelmet

³⁵ U. o.

³⁶ Zalavm. lvt. sub A. 1784.

más egyéb jövedelmeket a hívektől, bőségesen elég Szentbalázson a plébános mellett egy káplán eltartására annál is inkább, mert Szerdahelyen nincsenek uraságok, akiktől nem hogy az ellátásra, de még egy káplán részére építendő lakásra sincs hely, sem földje nem volna... Hogy pedig a hahóti plébánia annál előkelőbb és Pölöskefej nélkül is még inkább virágzóbbá válna, *hogyha a hahóti apátság, melynek jövedelme nem haladja meg az 500 forintot, a plébániához csatoltatnék és ezt Mélt. Festetics, aki úgy a plébániának, mint az apátságnak adományozója, e két javadalmat egybekötné és ezt egy szerzetesnek, aki alkalmas a pastorációra, adományozhatná.* Ily módon lehetne ésszerűen és helyesen rendezni e két plébániát és a szerdahelyi káplánságot.³⁷

Ugyanez az Inkey Boldizsár egy másik tervezetet nyújt be megyéspüspök urhoz 1788-ban. E szerint a két Hahót és Szentbalázs maradnának egyben. Pölöskefej, Kacorlak, Szerdahely, Kisbörzönce és Bocska másik plébános alá tartoznék. *A plébánia pedig Kacorlak községben legyen. «Már minden alkalmatossága, úgy mint háza, pajtája, istállója készen vagyon Kacorlakon.»* Már a következő évre plébánost kér és felajálja hozzájárulását eltartásához. «Ha ezen ujonnan behelyezett tisztelendő plébános úr akármely szegény káplán legyen, hogy annyival is inkább könnyebben fundamentumot tehessen, magam 15 köből gabonát, egy istálóból való tehenet, egy kocsit, két lovacska is fogok neki adni. És jól-lehet a praesentatiót omni iure magamnak és utódaimnak fentartom, de ezen első plébánosnak választását Excell.-nak submittalom, méltóztassék olyat választani és rendelni, aki az ügyefogyott

³⁷ Zalavm. lvt. sub A. 1784.

népnek gyámolítására, nekem és azon becsületes nemes uraméknak Contentumára lehessen.»³⁸

A következő 1785. évben a veszprémi megyéspüspök még mindig csak azt véleményezi, hogy *Zalaszentbalázson plébánia felállítására szükséges*, mert itt 807 kath. lélek van és Hahóttól egy órajárásnnyira fekszik. *Szerdahelyre helyi káplánság szükséges*, mert a két hozzácsatolt fiókközséggel együtt 997 kat. lelket számlálna és a hahóti anyaegyházról két órajárásnnyira van.³⁹ Ezzel lezárul a zalaszentbalázi plébánia második korszaka.

Hitélet.

A hahóti plébánia újraéledésével és a mi plébániánknak hozzácsatolásával fokozottabb mértékben indul meg a vallásos élet. A fiókközségekben új templomok épülnek vagy a régieket, amelyek romokban heverték, újraépítik.

Már az 1743. évi Can. Visitatio töredéke megemlíti, hogy *Zalaszentbalázson Szt. Balázs püspök és vértanu tiszteletére* szilárd anyagból épült templom van.⁴⁰ Az 1778. évi Can. Visitatio szerint van *Zalaszentbalázsnak* egy temploma, mely 1730-ban épült *Urunk színe változásának tiszteletére* a hivek költségén.⁴¹ A mostani templomot pedig *Palini Inkey Boldizsár* építtette 1783-ban a *Boldogságos Szűz mennybemenetele tiszteletére*.⁴²

Templomok voltak még: *Magyarszerdahelyen*, már 1752-ben, igaz, hogy csak fából. *Ka-*

³⁸ Veszprémi püspöki lvt. Acta Paroch. V.-A.-Diac. Kanisa ab initio archivi usque ad 1770.

³⁹ Zalavm. lvt. opus. eppi. 1785.

⁴⁰ Veszprémi püspöki lvt. Acta et Fragm. Vis. Can. 1743. fasc. I.

⁴¹ U. o. Can. Visit. 1778.

⁴² Zalavm. lvt. s. A. n. 6.

corlakon már 1740. körül szintén fából. Ez utóbbiról az 1778-iki *Can. Visitatio* azt írja, hogy teljesen rossz és be kellett zárni. *Pölöskefőnek* szintén már 1743-ban volt fából épült temploma. Tehát ezek ideiglenesek voltak, hogy a hívők lelki szükségletét kielégíthessék. Azonban mind eme községekben ez ideiglenes templomok pusztulása után téglából építettek templomokat. A paphiány miatt nem kaphatott mindig szentmisét a templomokkal rendelkező község. Az 1778-iki *Can. Visitatio* szerint a filiális községekben a plébános sorrend szerint végzi az istentiszteletet, kivéve az újhold vasárnapot, melyet mindig az anyaegyházban tartanak. Eszerint Zalaszentbalázson, mint fiókközségben minden 2-ik vasárnap volt szentmise, kivéve, ha újholdra esett a vasárnap. Gondoskodva van a többi filiálisokban is, hogy a betegeknek a szentség kiszolgáltatassék és a temetések elvégeztessenek.⁴³

Az 1816. máj. 11-én kelt *Can. Visitatio* már egész részletesen leírja az istentisztelet sorrendjét és tartását. Téli időben minden ünnep és vasárnap már régi idő óta 10 órakor szentmise, utána szentbeszéd. Délután 3 órakor hittan. Ezenkívül még katekézis van adventi és nagyböjti időben. 16 éves koráig mindenki köteles a plébánostól kijelölt időben a katekézisen megjelenni. A hívek különösen az adventi és nagyböjti időben szokták végezni szentgyónásukat és áldozásukat, amikor mindenki eleget tesz az egyház parancsának. A lelkipásztor a hívek gyónását karingben és stórával hallgatja, mint Hahóton. A legméltóságosabb Oltáriszentséget a hívek imáadására kiteszik minden újhold vasárnap, 40 napi imáadásra, a monstranciában, a litániák alkalmával a ciboriumban. Szertartásokat a római—veszprémi szer-

⁴³ Veszprémi püspöki lvt. *Canonica Visitatio* Archid. Zalad. a. 1778.

tartás szerint végzik. Más egyéb magánájtatosság, vagy könyörgés nincsen, kivéve a kereszttjárónapokat és nepomuki szt. János ünnepét, amikor reggel 7 órakor szentmise van, miután a nép semmiféle ájtatosságra vagy fogadalomra nincs kötelezve. Nyilvános szentségimádás napja március 10-én reggel 6 órától este 6 óráig.

Hétköznapokon szentmise a plébánialak hiánya miatt csak némelykor van és az is hol korábban, hol később, de szombati napokon és ünnepek vigiliáján a kántortanító az iskolás gyermekekkel litániát tart. Más különleges ájtatosságok, könyörgések vagy szertartások nincsenek. Az előírt reggeli, déli és esti harangszó az Úrangyalára pontosan megtartatik.⁴⁴

Az istentisztelet végzésében és a hitoktatásban résztvettek a kántortanítók is. Azonban képzettségük, nyomoruságos lakásuk és jövedelmük miatt nem nagyon buzgólkodtak. 1775-ben Zalaszentbalázson Balogh János a kántortanító, aki Börzönce és Bocska községeket is adminisztrálja. Mindkét nembeli katolikus tanulók száma 10. Tanítja az írást, olvasást, vasárnap katekizmust is. A számtant csak közepesen tudja, azért a tanítványait erre nem is tanítja.⁴⁵ Az iskola épülete fából, dülőfélben. Van benne két szoba, egy kamara, egy istálló.⁴⁶

Megjegyzí az 1778-iki Can. Visitatio, hogy a valóságban nincs is tanító e községben (Zalaszentbalázs). Ugy látszik, hogy csak ideiglenesek voltak e tanítók, amint Börzönce községben is, amíg a rendes iskola és lakás meg nem épült. Sokat tehát alig lehetett tőlük várni. Különben

⁴⁴ Veszprémi püspöki lvt. Can. Visitatio Archidiac. Zalad. a. 1778.

⁴⁵ Zalavm. lvt. consc. prov. 1775.

⁴⁶ Veszprémi püspöki lvt. Can. Visitatio Archidiac. Zalad. a. 1778.

is az egész plébániában hosszú időn át összesen három tanító volt. A kacorlaki birtokosság nevében Petrics József 1829-ben tanítót kér és azt írja, hogy eddig ott még nem volt tanító. Az elpusztult kacorlaki templom pénzét (129 frt), amelyet a polgároktól ugyis bajos volna behajtani, e célra lehetne fordítani.⁴⁷

Az 1753-iki összeírásban így jellemzik e plébánia hiveit: A nép elég vallásos, templomba járó. Két hibája van: a káromkodás, ezért a bíró büntesse és tegyen jelentést a plébánosnak. A bűjt megszegése. Más hibák, mint részegeskedés, bűbájosság, babona, esküdözések, nem fordulnak el. Hitükben eléggé jártasak.⁴⁸

III. RÉSZ.

1788-tól napjainkig.

1788. év június havában hivatalosan megalakul a zalaszentbalázi plébánia Börzönce és Pölöskefő fiókközségekkel, a magyarszerdahelyi helyi káplánság 1803. máj. 10-én Bocska és Kacorlak fiókközségekkel.⁴⁹ A plébánia betöltése 1789. július 5-én történt, amikor Gazdag Mihály, volt pápai káplán, első plébános, elnyeri a zalaszentbalázi plébániát.⁵⁰ Született 1756. november 20-án. Pappá szentelték 1782. szeptember 1-én. Meghalt Hajmáskéren 1812. május 25-én. Az új plébános csak 1790. nov. 9-ig volt Zalaszentbalázson. Gyors távozásának több oka volt.

⁴⁷ Veszprémi püspöki lvt. Acta Paroch. V.-A.-Diac. Kanisa 1821—1838. fasc. XXXVIII.

⁴⁸ Zalavm. lvt. conscr. eccl. 1753.

⁴⁹ Veszprémi püspöki lvt. Acta Paroch. V.-A.-Diac. Kanisa ab initio archivi usque ad 1770. fasc. V.

⁵⁰ U. o. Acta Paroch. V.-A.-Diac. Kanisa 1781—1796. fasc. IX.

Az egészsége se volt teljesen rendben és így nem bírta e terjedelmes, hat községből álló plébániának terheit. Ugyanis Magyarszerdahelyen a helyi káplánság felállítása csak papíron történt meg, mert sok huza-vona után — amint alább látni fogjuk — végleg Zalaszentbalázshoz csatolták. Fő oka pedig a lakás hiánya. Az új plébános részére ideiglenesen az özv. Balogh-féle zsellér-lakást vették ki évi 30 frtéért.⁵¹ Török Ferenc hahóti plébános, az egyházmegyei főhatóság parancsára megtekinti az ideiglenes lakást, amely a plébánia telkén állott és jelenti, hogy lakásra teljesen alkalmatlan. A ház düledező félben, egyetlen sötét szobája van, a család részére nincs szoba. Igérik jókarba helyezését, de kétséges kibirja-e. Igérik az új ház megépítését is, de a mostani körülmények között véghezvinni nagyon nehéz. Mert az anyag is csak ígéretben van meg.⁵² Így érthető, hogy Gazdag Mihály plébános innét elkiváncozott. Pedig már 1788. június 21-én kelt szerződésben kötelezték magukat a plébánia községei, hogy a ház felépítéséhez úgy kézi-, mint igásnapszámot, az épülethez zsuppot adnak, amennyi szükséges. E szerződést a következő községi bírák irták alá két-két esküttel: Szentbalázsról Magyar Benedek, Börzöncéről Tóth György, Magyarszerdahelyről Németh Mihály, Bocskáról Molnár Péter, Kacorlacról Hegedüs György.⁵³ 1808. ápr. 12-én Kolossváry kerületi esperes még csak a fa megvásárlását s a hahóti plébánosnak Inkey Jánossal ez ügyben folytatott

⁵¹ Veszprémi püspöki lvt. Acta Paroch. V.-A.-Diac. Kanisa 1781—1790. fasc. IX.

⁵² U. o. Acta Paroch. V.-A.-Diac. Kanisa 1801—1810. fasc. XVIII.

⁵³ Zalavm. lvt. Paroch. nov. XI.

tárgyalását jelenti.⁵⁴ Az 1816. évben kelt egyházlátogatási jegyzőkönyv szerint még mindig nem épült meg a plébánia-ház. E szerint «a plébánia-ház felépítésére Inkey János kezébe 1214 frt-ot fizettek le. Ebből elköltöttek az épületfára 105 frtot, mészre 80 frtot bankókban. Inkey János kamarás kezén levő többi összeg a pénz romlása miatt 464 frtra esett le, de kötelezte magát, hogy ebből és a Vallásalapból kiutalandó összegből megfelelő plébánia házat épít szilárd anyagból a templom szomszédságában. Két szobát a plébános részére és egyet a házbeliek részére. Átengedi telkét a plébánia-ház részére, gondoskodik fenntartásáról, ha a hívők a megfelelő munkát megadják, de azon feltétel alatt, ha a kegyuri jog az övé lesz és Magyarszerdahelyet fiókközségeivel együtt Zalaszentbalázshoz csatolják. Továbbá a zalaszentbalázsi plébános gondoskodik arról, hogy káplánja vásár- és ünnepnapon misét mondjon Magyarszerdahelyen.⁵⁵

Itt meg kell emlékeznünk arról, miért nem alakult meg a magyarszerdahelyi helyi káplánság, hogy a következőkben ne kelljen külön magyarázatokkal szolgálnunk.

A plébániák szabályozásakor 1803. május 10-én Magyarszerdahelyen a helyi káplánság felállítását kimondták.⁵⁶ Ebből azonban semmi sem lett, több oknál fogva. Forintos János kapornaki plébános felterjesztéséből tudjuk, hogy e célra már régebben kiutalt 1498 frt devalváció folytán mindig kevesebb lett. Másik ok: Inkey János kegyur késleltette sőt erőszakkal megakadályozta a szerdahelyi plébánia-ház építését. Megtagadta

⁵⁴ Veszprémi püspöki lvt. Acta Paroch. V.-A.-Diac. Kanisa 1801—1810. fasc. XVIII.

⁵⁵ Veszprémi püspöki lvt. Acta Paroch. V.-A.-Diac. Kanisa 1801—1810. fasc. XVIII. sub A. n. 6.

⁵⁶ U. o. Acta Paroch. V.-A.-Diac. Kanisa f. V.

a telket a plébánia kijelölésekor, a munkásokat, akik önként jelentkeztek az épület munkálataira, munkájukban megakadályozta, mert Magyarszerdahelyet, mint fiókközséget, Szentbalázshoz akarja csatolni, ahol biztosabb a plébános megélhetése és a tervbe vett két plébánia lakás helyett egyet kell építeni a meglevő pénzből. Ez a terv helyeskelhető annyival is inkább, mert Magyarszerdahelynek csak fából épült temploma van és helyesebbnek gondolom én is — írja Forintos —, ha itt nem lesz plébánia, mert két részre osztva a szentbalázsi plébániára szomorú jövő vár.⁵⁷

A magyarszerdahelyi lakosok nem nyugodtak meg ilyesféle dolgokban. Ők plébániát akartak. Mikor tehát látták, hogy földesuruk is ellenük fordul, egyenesen a megyésfőpásztorhoz fordulnak ügyükben és kérik a plébánia felállítását. Érdeemes a magyarszerdahelyiek folyamodványát szószerint közölni:

«Méltóságos Püspökünk, nekünk szegény szolgálóinak főlekipásztora!

Mély alázatossággal folyamodunk kegyességéhez Méltóságának avégett t. i., hogy már számos esztendőktől fogva tápláltatunk azon reménységgel, hogy helységünkbe rendelendő lekipásztorral megvigasztaltatunk, de mind ez óráig a sok utána való fáradságunk, költségünk és iparkodásaink mind haszontalanok voltak. Minthogy pediglen könyörgésünkre öfelséges Consilium azon megnevezendő lekipásztorunk részére fölépítendő háznak helyreállítására méltóztatott egy néhány száz forintokat resolváltatni, úgy szintén helységünkben levő biráktól számvétetett és onnéndig már mintegy 600 egy néhány forint, amely ugyan járandó lett volna a szegénységnek katonatartás kifizetésére, ezt is önként, a jö-

⁵⁷ Veszprémi püspöki lvt. Acta Paroch. V.-A.-Diac. Kanisa 1801—1810. fasc. XXVIII.

vendőbeli boldogságukat tekintvén, ugyanazon megnevezett háznak fölállítására buzgón föláldozták azt tekintvén közönségesen, hogy azon summát azon fölséges Consilimtől nyert summához tévén és tisztességesebb alkalmatosságot rendelhetünk a mi lelkipásztorunknak, annak okáért könyörgönl. nagy alázatossággal Mélt. Püspökünk, mint lelkipásztorunknak kegyes színe előtt, hogy vegye tekintetbe a többi pásztorokhoz való legmesszebb való létünket és sok szegén ruhátalan buzgó keresztényeket, amelyek főképen esedeznek Méltóságának kegyességeért, hogy vegye szívébe ezen buzgó könyörgéseket, hogy egy lelkipásztort méltóztassék rendelni, amely mind magunkat, mind gyermekeinket a keresztényi igazságra, mind az isteni félelemre vezéreljen bennünket, amely kegyességeért, amidőn tovább is esedeznénk szentséges kezei csókolásában ajálván magunkat, a mindenható Isten előtt pediglen Méltóságának szerencsés és hosszas életeért eszünk vagyunk.

Méltóságos Püspökünk, mint főlelkipásztorunknak szegén fej hajtó szolgálai Szerdahely lakosok közönségesen. Szerdahely 6-ik február 1816.»⁵⁸

Hiába volt a magyarszerdahelyiek kérelme. Ugyanezen évben az egyházlátogatási jegyzőkönyv Zalaszentbalázs fiókközségei közé sorozza. Ezzel belátható időn belül nem is remélhet önálló káplánságot. Minden 3-ik vasárnap szentmisét kap és Magyarszerdahely egyelőre megnyugszik.

Nem nyugodtak azonban a hahóti plébánosok Zalaszentbalázsnak és fiókközségeinek elszakításába. *Török Ferenc* hahóti plébános hivatkozik a hahóti földek terméketlenségére, hivat-

⁵⁸ Veszprémi püspöki lvt. Acta Paroch. V.-A.-Diac. Kanisa 1811—1820. fasc. XXVIII.

kozik a nagy vendégjárásra. Jövedelmének főforrása Pölöskefő és Zalaszentbalázs. Azért a szentbalázsi plébános helyett adjanak melléje egy káplánt, aki kongruáját a Vallásalapból kapná.⁵⁹ Körülbelül ugyanígy panaszkodik Török utóda, *Hadrovics János*, mint új plébános, 1806. júniusában. Szerinte Pölöskefej és Dusnak csatoltassanak a hahóti plébániához, Szerdahely, Bocska, Börzönce, Kacorlak, Kürtös pedig Zalaszentbalázshoz. Különben pedig a szerdahelyi plébánia nem lévén betöltve, adminisztrálni úgy sem tudja káplán nélkül.⁶⁰

Mindezek a kérelmek és tervezgetések hasztalanok voltak. Ment minden a maga útján. Gazdag Mihály helyébe 1790. nov. 9-én *Vasasy József második plébános*, volt szabari plébános jött, akivel Gazdag plébános megcserélt. Vasasy azelőtt hahóti káplán is volt. Ebből az időből így jellemzik: jó erkölcsű, szorgalmas funkciói végzésében, egyházas érzelmű és nem lehetett soha tapasztalni, hogy ezzel valaha ellenkezőt cselekedett volna.

Ugy látszik, csakugyan nagyon terhes lehetett a zalaszentbalázsi plébánia, mert Vasasy már a következő évben, 1791-ben káplánt kér azzal a megokolással, hogy már azelőtt is szoktak ünnepnapokra a kanizsai és bucsuszentlászlói rendházból kisegítőket kérni, és amikor ő plébános lett Zalaszentbalázson, a megyéspüspök meg is ígérte a káplánt.⁶¹

1792-ben már a hivek kérik a káplánt. Kérésüket azzal támogatják, hogy hat községben közel 2000 gyónó van, továbbá a m. kir. hely-

⁵⁹ Veszprémi püspöki lvt. Acta Paroch. V.-A.-Diac. Kanisa.

⁶⁰ U. o.

⁶¹ Veszprémi püspöki lvt. Acta Paroch. V.-A.-Diac. 1791—1800. fasc. XIII.

tartótanács 150 frt fizetéssel megszervezte a kápláni állomást, hogy Magyarszerdahely fiókközségben szentmise és prédikáció tartassék. Plébános pedig parancsot kapott a veszprémi főhatóságtól, hogy vásár- és ünnepnapon Magyarszerdahelyen és Pölöskefőn istentiszteletet tartson. Ezt meg is teszi, de az összes hivek nem férnek be a pölöskefői és szerdahelyi szűk templomokba és ilyenkor nagy részük szentmise nélkül marad. Jézus nevenapján nem tudnak a hivek meggyőnni, mert a plébános csak 11 órára ér haza. Ez nagy lelki kár.⁶² Az 1800. évben még mindig nem kapnak káplánt. Ez évben Magyarszerdahely, Kacorlak és Bocska községek kéri a veszprémi püspököt, hogy P. Salámont, vagy bármelyik papot káplánokká kinevezni méltóztassék.⁶³

1798. jan. 25-én Bertalan Imre a III-ik zalaszentbalázi plébános, aki azonban csak rövid ideig volt itt lelkipásztor. Született 1768. március 4-én Kéthelyen. Pappá szentelték 1791. szeptember 18-án. Farkas Ferenc nemesapáti plébános panaszos leveléből tudjuk, hogy már 1802. március havában szentpéteruri adminisztrátor, aki a zalaszentbalázi plébániáról ment át.⁶⁴

Bertalan Imre csak 1801. végéig volt itt plébános. Lakáshiány miatt távozott el. A plébánialakás nagyon nehezen készül. Még 1812-ben sem épül. Ez évi szeptemberi megyegyűlés sürgeti Kurbély György veszprémi püspököt, hogy Palini Inkey Jánostól hajtsa be a plébániaházhoz szükséges épületfát, amit már a

⁶² Veszprémi püspöki lvt. Acta Paroch. V.-A.-Diac. Kanisa 1781—1790. fasc. IX.

⁶³ U. o.

⁶⁴ U. o. Acta Paroch. V.-A.-Diac. Kanisa 1801—1810. fasc. XVIII.

hivek megvettek, de ő felhasználta.⁶⁵ 1815-ben még mindig ugyanez a helyzet. A megyegyűlés szolgabíróát küld ki Inkey Jánoshoz az elhasznált épületfa miatt.⁶⁶ Végre Inkey János kegyúr 1817-re megépítteti a plébánia lakást. Épen nem ígérete szerint történt a plébániaház megépítése. Messze a templomtól, falusi házak közé építve. Ezzel a lakással alaposan el van rontva a zalaszentbalázsi plébánia.

Bertalan Imre távozása után egész 1817-ig nem volt plébánosa Zalaszentbalázsnak. Ez idő alatt Török Ferenc majd utóda Hadrovics János hahóti plébánosok adminisztrálták a plébániát.

Vásárhelyi Nagy Gábor lett a IV-ik plébánosa Zalaszentbalázsnak. Született 1785. augusztus 2-án Pápán. Pappá szentelték 1808. augusztus 28-án. Ő nyolc évig volt káplán Hahóton, ez idő alatt sokszor megfordult a zalaszentbalázsi plébánián, mint lelkipászor. Inkey János kegyúr praesentálta. 1817. május havában vette át a plébániát. Hadrovics János hahóti plébános ünnepies formában adta át neki a zalaszentbalázsi plébániát Magyarszerdahely, Bocska, Börzönce, Pölöskefő, Dusnak és Ujnép községekkel. Átadott egy anyakönyvet, amelyet részint a zalaszentbalázsi plébánoshelyettesek, részint a hahóti plébánosok vezettek. Egy másik anyakönyvet, melyet 3 év óta Hadrovics vezetett.⁶⁷

Vásárhelyi Nagy Gábor idejében két nevezetes esemény volt: az 1816-iki és az 1832-iki egyházlátogatás.

⁶⁵ U. o. Acta Paroch. V.-A.-Diac. Kanisa 1811—1820. fasc. XXVIII.

⁶⁶ U. o.

⁶⁷ Zalaszentbalázsi róm. kat. plébánia lvt. Feljegyzések.

1816. március 11-én történt az egyik egyházlátogatás Kurbély György veszprémi megyéspüspök rendeletére. Jelen voltak: Küllei János, Forintos János, Páli Boldizsár, Gaál József Zalaszentbalázsról. A hivek részéről: Bertalan János, Varga István, Balázs János, Szücs István, Magyar János, Küllei Mihály. Kacorlacról: Bohár László, Anig Mihály, Radó István, Jakab Mihály.

1-ső pontja a zalaszentbalázi plébánia-templom állapotáról szól. A plébánia-templom a B. Szűz mennybevitelének tiszteletére épült 1781-ben Palini Inkey Boldizsár bőkezűségéből. Téglából épült, cseréppel fedve a legjobb állapotban. Egy tornya van, szintén téglából, kupolája rézzel (vörös) van borítva. A toronyban 3 harang, egy 12 fontos (600 kg.), egy drb. 1 fontos és egy drb. $\frac{1}{2}$ fontos. A két kisharang közhasználatban van, a nagyharang után 17 krajcárt kell a nagy temetéseknél fizetni a templom szükségleteire. A templom és a harangok megvannak áldva, de ki áldotta meg és mikor, ismeretlen. A templom szentélye nyugatra néz, egy dombon fekszik, ezért száraz és nem tűzveszélyes. A templom kórusa nagyon erős boltozaton nyugszik, innét nyílik a templom főbejárata. Sekrestye cseréppel fedve, fölötte van az órátorium. A szószék kemény diófából, festve. Keresztelő kút most van munkában. Kriptá nincs. Három oltára van. A főoltár Mária mennybevitelének tiszteletére. A két mellékoltár közül az evangéliumi oldalon szent Balázs püspök és vértanu — lecke oldalon szent János evangélista tiszteletére. Kettőben oltárkö, a 3-ikat most hozatják az egyházmegyei hivataltól. Kiváltságos oltár nincs. Két oltárszekrény van, egyik a főoltáron, ahol a legméltóságosabb Oltáriszentség szentségmutatóban és áldoztató kehelyben. A

betegség szentsége — és a szentolaj részére belülről jól megaranyozott tartócska van. A főoltáron 8 gyertyatartó, a mellékoltáron 4—4 gyertyatartó. Négy lámpa is van. Egy a főoltár előtt, amelyben ünnep- és vasárnap az istentisztelet alatt olaj szokott égni. A másik a hajóban, amely a feltámadás éjjelén, Karácsony éjjelén és a hajnali misék alatt szokott égni. A másik kettőt urnapi-körmenet alatt használják.

A következő pontok a szentmiséhez szükséges edényeket és ruhákat, majd az istentisztelet sorrendjét sorolják fel. Ezt a hitélet c. fejezetben láttuk.

Következő pontban a plébánia-épületről beszél, amely még most se kész.

Ezután felsorolja a fiókközségeket, templomait, azoknak butorait és végül a plébánia híveinek erkölcsi állapotát.⁶⁸

Az 1832-iki egyházlátogatási jegyzőkönyvet magyar nyelven iratták és ma is érvényben van. Kiküldöttek voltak: Balassa Gábor, veszprémi kanonok, zalai főesperes, Szukics József kanizsai kerületi alesperes, Palini Inkey Nep. János, kamarás, kegyúr, Chinorány Boldizsár főszolgabíró, Galanthai Bessenyei Barnabás esküdt, Skublics Károly táblabíró, Tomasics János a kegyúr ügyvédje, Bertalan János táblabíró, Vizlendvay József vm.-i jegyző, Petris József Zala vm. alszámvevője, Koltay Lajos járási esküdt. A községek részéről: Zalaszentbalázsról Hermann András jegyző, Héder János bíró, Varga István templómatya, Kis József, Halász István, Gódor István esküdtek. Pölöskefőről: Török József jegyző, Kovács István bíró, Czigán István, Sziva György, Sziva László esküdtek. Duszakról: Bándy József. Kacorlokról: Kobán

⁶⁸ Veszprémi püspöki lvt. Can. Visitatio distr. Kanisaensis a. 1816.

Vendel bíró, Császár Mihály, Anik Mihály esküdtek. Bozskából: Zsohár György bíró, Pintér János, Molnár János esküdtek. Magyarszerdahelyről: Varga István jegyző, Porosznák János bíró, Herke János templomatyja, Tálosi István, Balla István, Balla Ádám esküdtek. Börzöncéről: Kovács Ferenc bíró, Pali István esküdt.⁶⁹

Vásárhelyi Nagy Gábor igen sokat tett a plébánia felvirágoztatására. Már mint hahóti káplánról, aki ez időben zalaszentbalázi plébániára járt pasztorálni, írja a kegyur: «Őt mutatja be (e plébániára) nagy érdemeiért, hogy 8 éven keresztül éjjel-nappal fáradozott a szétszórt plébániában.»⁷⁰

A lágerhegyi oldalon szerzett egy hold szőlőt és ezt ráhagyta a mindenkori plébánosra a megholtakért évenként végzendő 12 olvasott szentmise fejében.

Az ő idejében épült fel a magyarszerdahelyi templom a 30-as években, amely az előtt gerendás volt, szintén az ő idejéből való a dusnaki temető. Szukics József szentelte fel 1830. december 13-án. A benne lévő pompás kőkeresztet Bertalan János lovaskapitány és felesége Petrics Rozália állíttatták.⁷¹

Káplánjai voltak: *Tapolczay István* 1817—1830-ig. Innét Csabrendekre került hasonló minőségben, ahol, mint káplán, meg is halt. *Fittler Gábor* 1832—35. Két évi káplánkodása után megkapta a zalaszentmihályi plébániát. *Rédey József* csak rövid ideig volt itt káplán, már 1835. szept. havában *Kákossy László* váltotta fel. Mint újmisésként került Zalaszentbalázásra és 1839-ig Nagy Gábor haláláig itt volt.

⁶⁹ Zalaszentbalázi róm. kat. plébánia lvt. Egyházlátogatási jegyzőkönyv 1832. évről.

⁷⁰ U. o. Feljegyzések.

⁷¹ U. o.

Vásárhelyi Nagy Gábor 1839. április 23-án halt meg hivei körében, itt is nyugszik, a zalaszentbalázsi plébánia temetőjében. Kiváló plébánosa volt Zalaszentbalázsnak.

Kákosy László V-ik plébános 1839. április 25-től 1861. november haváig. Született 1810. szeptember 25-én Csákányban. Pappá szentelték 1835. július 12-én. Az ő idejéből a következők feljegyzéseket találjuk.⁷² 1842. október 25-én 63 éves korában meghalt az alapító kegyúr Inkey Nep. János császári és királyi kamarás, aransarkantus vitéz. Halála után gyermekei nem tudták megőrizni a szép birtokot, már az 1846-ik évben az uradalmat a flandriai gróf vette meg.

Kákosy idejében, 1855-ben volt a nagy kólera, amelynek a kántor is áldozatul esett. Néha 10—12 halottat is temettek egyszerre. Kákosy nagy buzgósággal látta el halotti szentségekkel betegeit, a káplán azonban elmenekült. A haláltól való félelem oly buzgókká tette az embereket, hogy még az úton is imádkoztak. Ez időben bármit künn lehetett hagyni, az emberek inkább keresztül léptek rajta, de el nem vitték. Október 8-án volt az utolsó kolerás haláleset. Összesen 204-en haltak meg.

Az ő idejében történt meg a tagosítás is. A plébánia birtokai szét voltak szórva a polgárok birtokai között. 1852-ben volt az általános tagosítás. Ez alkalommal sikerült Kákosynak a plébánia birtokait két helyen kiméretni. Nagy részét az úgynevezett «Lóbányán», Pölöskefő alatt, 10

⁷² Zalaszentbalázsi róm. kat. plébánia lvt. Feljegyzések. Vásárhelyi Nagy Gábortól Ambrus Ferenc haláláig közölt feljegyzéseket Strausz Antal veszprémi kánonok úr feljegyzései után közlöm, aki zalaszentbalázsi káplán korában nagy szorgalommal és hozzáértéssel jegyezte a plébánia eseményeit.

kat. holdat pedig a «Kostai berekben», Pölöskefőn túl. A három kurialis házhelyet eladták oly föltétel alatt, hogy e házhelyek tulajdonosai örök időkre a plébánosnak évi bért tartoznak fizetni. Megmaradt a kuriális fundusnak végében a rét, melyet ma is «Külley-rét» néven a plébános használ.

Kákosy káplánjai: *Pongrácz János* 1839—41. 1849-ben récsei plébános, 1850-ben dörögdi, 1872-ben paloznaki plébános, 1876-ban a füredi kerület alesperese. Meghalt 1877-ben. *Mácz János* 1841—52. 1852-ben fajszi plébános, 1881-től mint nyugdíjas fajszi plébános Keszthelyen élt. *Szmodics Mihály* 1852. jún.—szept. 27-ig. Távozása után tüdővészben hamarosan meghalt. *Lakner Sándor* 1852—53. Meghalt mint geszti plébános. *Szabó József* 1853—55. Később veszprémi káplán, majd köröshegyi plébános. Itt 1876-ban szerencsétlen halál vetett véget életének. Pipázva ment ki a mezőre, amikor egy sáncot át akart lépni, elesett és a pipaszára torkába furódott. *Sebestyén József* 1855—56. 1872-től tési plébános, 1885-től cseszneki ker. alesperes. *Boór Gábor* 1858—60. Innen Súrra helyezték hasonló minőségben. Mint káplán halt meg 1879-ben. *Ambrus Ferenc* 1860—61. Mint újmisésként jött Zalászentbalázusra. *Rokszándics György* 1861—62. 1871-től vizvári plébános.

Kákosy 1861-ben Talabér János szentpéteruri plébánossal cserélt, akinek helyén 15 évet töltött. 1876-ban lemondott plébániájáról és Pacsára ment nyugalomba. Innét többször meghívták a szomszéd plébánosok kisegítőnek. Ily minőségben volt Zalászentbalázson is öreg napjaiban 2 évig. Meghalt Pacsán 1887-ben.⁷³

⁷³ Zalászentbalázsi róm. kat. plébánia lvt. Feljegyzések.

Talabér János VI-ik plébános 1861—71-ig.
 Talabér János 1825. január 4-én született Keszthelyen, 1848-ban szentelték pappá. 1852-ig káplán, 1852—60-ig a veszprémi szemináriumban biblikus tanár. 1860-ban szentpéteruri plébános; a parochiáját 1861. őszén a zalaszentbalázi plébániával cserélte fel.

Talabér János az irodalom és művészet embere volt. Már kezdettől fogva a pasztorációban nem nagyon buzgólkodott. Gazdálkodni épen nem szeretett. Teljesen ellentéte volt elődjének, Kákosynak. Míg Kákosy minden szabad idejét a gazdaságban töltötte és már korán reggel megjárta a mezőket, addig Talabér irodájába vonult és sokszor magárazárta, hogy ne háborgassák. Egész birtokát 700 frtért bérbeadta.

Itt kell megemlítenem, hogy a plébánia-templomra nagy gondja volt. Három új oltárt hozatott, amelyek közül a főoltár és egyik mellékoltár átjavítva még ma is meg van. Mindkettő művészi kézimunka. Hasonló stílusú gyeptyatartókat is rendelt az oltárokhoz. Sajnos, ezek már teljesen elpusztultak. A főoltár szekrénye forgó ajtóval, rajta az emmauszi jelenet, a kenyérszegés, kivésve, oszlopok veszik körül, amelyek ív alatt nyugvóhelyet tartanak, ahova a legméltóságosabb Oltáriszentséget imádásra kiteszik. Jobbról-balról két művészi faragású angyal kiterjesztett szárnyakkal. Az egész aranyozva.

Különben Talabér egész idejét az irodalomnak szentelte. Mint költő és mint folyóirat szerkesztő egyaránt nevezetes. Ő fordította magyarra Zollner kiváló hitelemző beszédeit. Idővel Talabér annyira az irodalomnak élt, hogy terhére volt minden egyházi funkció, miért is saját költésére egy káplánt kért, maga pedig minden idejét Kanizsán töltötte, hol a kiadványok korrekturájával volt elfoglalva. Ranolder veszprémi

püspök Muraközy Pált, Muraközy János hahóti plébános testvér öccsét tette Zalaszentbalázásra. Ő úgy lelkiekben, mint anyagiakban helyettesítette Talabért.

*

Az ő idejében emeltették Szerdahelyre vezető keresztutra Csárdi József és felesége a köskeresztet, amelynek gyönyörű felirata valószínűleg Talabér költői lelkének terméke:

*Iertek ide, kik terhelve vagytok,
S lássátok miként szeretek,
Két kezemet a világra tárom,
Én meghaltam, hogy ti éljetek.*

1871. őszén lemondott a plébániáról és esperesi hivataláról, mert belátta, hogy irodalmi elfoglaltsága miatt nem tud eleget tenni lelkipásztori kötelességének. Az 1871-től reá eső jövedelmet a plébánia-templomra hagyta. Mint nyug. esperes-plébános majd Pesten, majd Nagykanizsán tartózkodott. Meghalt 1899. október 27-én Nagykanizsán.

*

Káplánjai voltak: *Rokszándics György* 1861—62-ig. Vizvári plébános. *Polczer Antal* 1862—62-ig. 1868—1897. júl. haváig hajmáskéri plébános. Itt halt meg. *Takács Ferenc* 1867—69-ig. Mint káplán halt meg 1883-ban. *Fekete Gergely* 1869—72-ig. Innét Marcaliba került hasonló minőségben, 1881-ben keszthelyi káplán, 1887-től zsidó plébános, 1892-ben keszthelyi ker. tanfelügyelő. 1897-ben a polgári házasság miatt 3 napig államfogházban volt.

IV. Ambrus Ferenc VII-ik plébános 1871—1910. április 9-ig. Talabér távozása után Rannolder János megyéspüspök a plébánia ideiglenes vezetésével Muraközy Pált bízta meg. A prezentálási jog a belga királyi herceget illette,

aki megvette a palini uradalmat. Helyettese Glavina Lajos, palini tisztartója, később Zala vármegye főispánja, a hiveknek óhajítására bizta, ki legyen az új plébános. Muraközy — úgy látszik — a nép bizalmát nem tudta megnyerni, mert őt semmi áron sem óhajtották plébánosuknak. Bizalmuk volt káplánjukra, *Ambrus Ferenc*re irányult, aki ekkor már lepsényi plébános volt. Ambrus Ferenc engedve a nép óhajításának, beadta kérvényét és 1871. december havában Brüsszelsből meg is kapta a praesentát a zalaszentbalázi plébániára. Muraközyt a püspök időközben Keszthelyre tette káplánnak, a plébániára pedig egy ferencrendi atyát rendelt ideiglenesen. Ambrus Ferenc a karácsonyi ünnepek előtt foglalta el új plébániáját.

Ambrus Ferenc a somogymegyei Ádándon született, hol atyja kántor-tanító volt. A teológiát Veszprémben végezte. 1860. május 1-én szentelte Ranolder megyéspüspök áldozópappá. Mint káplán Zalaszentbalázson, Mernyén, Ugodon és Zákányban működött, innét kapta meg 1866-ban a lepsényi plébániát, mit 1871-ben a zalaszentbalázi plébániával cserélt fel.

Idejében sok elemi csapás érte a plébániát. 1872. június 29-én összes termését megsemmisítette a jégverés, ugyane napon villám sujtott a plébánia-templom tornyába és azt megrongálta, 1874-ben július 22-én. Zalaszentbalázs keleti oldala, vele együtt a plébánia-lak melléképületeivel, betakarított terméssel a lángok martaléka lett. A hirtelen támadt tüzvészéből csak az anyakönyveket tudta megmenteni. Az uradalom a plébános és káplán számára a falu közepén egy parasztházat bérelt ki, amíg az új plébánia épület elkészült. Csak késő ősszel költözhetek be az új plébánia-lakásba.

1875-ben építette Kacorlak község a falu közepén lévő kápolnát. Az építés körül nagy érdemet szerzett nemes Petrich Imre és felesége Palkovits Mária. Az ő óhajukra benedikálták Mária szent nevének tiszteletére. Szeptember havában benedikálta Szücs János, nemesapáti plébános, kerületi esperes.

Pölöskefőn szintén 1875. évben kezdték meg az új templom építését; 1876. szeptember havában benedikálta szintén Szücs János ker. esperes Mária Magdolna tiszteletére.

*

1883-ban zsidóüldözés. Nálunk nem voltak nagyobb zavarok, de azért a zsidók biztonság okáért a plébániára menekültek.

*

1884. február hóban a vallástalan kor szeleme és Vehovsits Adolf körjegyző bujtogatása után indulva a község előljárói, mielőtt komolyabban megfontolták volna határozatuk következményeit, róm. kat. iskolájukat 1884. év február 7-én az egyház szolgáinak minden ellenkezése ellenére *községinek* nyilvánították. Ott a zsidók is fizetnek a fenntartáshoz. Telekkönyvileg még a birtok ma is a róm. kat. iskola nevéen szerepel.

*

1884. júl. 20-án benedikáltatott az új kacorlaki temető és a község által benne felállított kőkereszt.

*

1892-ben eladták a palini uradalmat. A flandriai hercegtől egy bpesti kereskedő vette meg, aki kisebb tömegekre osztva egyeseknek adta el. A kegyuri kötelezettségeket a palini uradalomnak Zalaszentbalázs vidéken levő részének tulajdonosai vállalták el, amely terület 3934 k.

holdat és 356 □-ölet tesz ki. E területet 12-en vették meg.

*

Káplánok: *Tóth József*. Meghalt mint sári plébános. *Tóth Rajnal*. Meghalt mint kövágóörsi plébános. *Bánfi József* 1878—1886. év nyaráig. Ekkor megkapja a rátóti plébániát, 1890-ben ádándi, 1905-től háromfai plébános. Meghalt 1934-ben. *Mészáros Flórián* újmisé s jön 1886-ban Zalaszentbaláz sra káplánnak 1888-ig. Ekkor Csurgóra kerül hasonló minőségben. *Markovics Gyula*. Utána Buzsákra kerül káplánnak. Markos Gyula néven Budapesten a Herkó Páter vicclapot szerkesztette. 1889-ben ismét újmisé s *Puczekovics József* lett a káplán születésére horvát, de jól beszélt magyarul. 1893-ban Murakereszturra kerül káplánnak. Helyébe *Kuczor Imrét* küldötték Sümegcsehiből. 1895. júl. elején apostatált. Helyét még e hónapban *Strausz Antal* újmisé s foglalta el, aki 1899. jan. 16-án Tapolcára került hasonló minőségben, 1905-ben merenyei plébános, 1923-ban veszprémi plébános és kanonok.

*Kiss István VIII-ik plébános 1910. szept. 20-tól.*⁷⁴ Született 1878. július 30-án Vitnyéd (Sopron m.). Gimnáziumot Győrben, a teológiát Veszprémben végezte. 1902-ben ordinálták. 1905-ig Lengyeltótiban, 1907-ig Pápán, 1910-ben Veszprémben hitoktató, majd karkáplán. 1905-ben megszerzi a középiskolai hittanári képesítést. Ambrus Ferenc halála után 1910-ben a palini T. C. Társbirtokosság egyhangulag praesentálja e plébániára, amit 1910. szeptember 20-án hivatalosan át is vesz.

Első teendője volt a majdnem lakhatatlan *plébánia-épület renoválása*. Ez meg is történik az

⁷⁴ Ettől kezdve a közölt adatok Kiss István plébános feljegyzései után.

1911. évben 4973 kor. 80 fillér költséggel. Új beosztást nyert az épület. A régi «u» alakú folyosót kinyitatta és így külön bejáratot kapott a plébános a maga és káplánja —, valamint a gazdaasszony és cselédség részére. A régi folyosó és padlás feljáratból pedig egy új tágas szoba, ebédlő lett. A T. C. Társbirtokosság nagylelkűen újra fedette cserépszindellyel az istállót, pajtát és kocsiszint, jóllehet az «Egyházlátogatási Jegyzőkönyv» értelmében ez épületeket, mely egy tető alatt van, felerészben a plébános, felerészben a Társbirtokosság kötelessége volt szalmával fedni. Ugyanezen évben kapott a plébánia ház fundusa és konyhakertje drótkerítést. Eddig ugyanis csak túskekerítés volt, amit az egyes községek javítottak. Ezért a konyhakertet nem is lehetett használni, mert ember és háziállat keresztül-kasul járhattak rajta.

A szőlőhegy felújítása. Nagy Gábor első plébános saját pénzen szerzett egy hold szőlőjét a mindenkori zalaszentbalázsi plébánosra hagyta 12 mise elvégzése ellenében. Ekkor a szőlőnek már nyoma sem volt. Az új plébános egy dűledező pincét benne fapréssal és egy teljesen üres szőlőföldet vett át. Az egész szőlőterületet (1 m. hold) megforgattatta és oltvánnyal beültette. Az egész ültetés igen jól sikerült és már a 3-ik évben volt pár akó termése.

Templom szőlőföldjének eladása. A plébánia-templomnak még Inkey János kegyúr vett 2317 □-öl szőlőbirtokot, amit a hívek munkáltak meg. Ez a szőlő is kipusztult és az üres föld árendában (50—60 kor.) volt kiadva. A plébánosnak az volt a szándéka, hogy a templom pénzen ezt a szőlőt is újra telepítteti és a Canonica Visitatio értelmében a hívek megmunkálják. Ezért nagygyűlést hívott össze és kérte híveit, hogy a Canonica Visitatio értelmé-

ben kötelezettségüknek tegyenek eleget. A hivek azonban kereken megtagadták, sőt még a Can. Visitatio által előírt néhány kapálást sem voltak hajlandók önként elfogadni. A föld pedig kezdett évről-évre értéktelenedni és félő volt, hogy idővel a bérjövedelem is a minimumra csökken. Ez okok kényszerítették a plébánost, hogy a megyéspüspök urnak a szőlőföld eladását ajánlja. A püspök 77/912. számú leíratával beleegyezett az eladásba. 4100 K-t kaptunk érte, ami abban az időben kitűnő ár volt. És ha közben nem jön a világháború, sokkal nagyobb, állandó jövedelmet adott volna, mint eddig.

Plébánia jogok biztosítása. A Can. Visitatio értelmében Pölöskefő község 10 szekér, Kacorlak 9 szekér tüzfát köteles beszerezni és meghordani. Mindkét község megtagadta e járandóságot azon a cimen, hogy e két község a plébániának soha tüzfát nem hordott, e helyett bizonyos mennyiségű fuvar szolgáltatott. Felsőbb hatóság engedélyével e két község ellen pert indított, amit meg is nyert minden fórumon és azóta e két község is rendszeresen meghordja a tüzfát évenként. (72.325/913. sz. miniszteri döntvény értelmében.)

Jámbor társulatok. A községben meg volt a *Rózsafüzér-társulat*, de a hivek csak maguk között végezték. 1912. március 31-én a plébános hivatalosan is megalapította. 1913. év elején 27 csoport volt. Ép így a *Jézus Szíve Társulatát* is ő alakította meg és a Rómában levő főtársulathoz csatoltatta. 300 volt mindjárt kezdetben tagjainak száma. Mindkét társulat alapítási okmánya berámázva a sekrestyében van kifüggesztve. A társulatról törzskönyvet is vezet.

Az 1911-ik év május hava igen emlékezetes a zalaszentbalázi hivek között, mert ekkor volt emberemlékezet óta először bérálás Zalaszentbalázon. A bérálás szentségét Kránitz Kál-

mán felszentelt püspök szolgáltatta ki. A plébánia épülete épen ekkor renoválás alatt állott, így Vizlendvay Sándor dusnaki uraság látta a püspök és kíséretét vendégül.

1912. év nyarán 1037 kor. költséggel a templom tetőzete teljesen átrenováltatott.

Az 1913. évben a *börzönicei iskola ügye* is kezdett a megvalósulás felé haladni. A tanügy legnagyobb szégyenére Börzönécén eddig nem volt iskola, csak ideiglenes, vándor tanítók foglalkoztak a gyermekekkel. A plébános állandó sürgetésére mégis megmozdult a község és a hivatalos apparátus. 1913. október 16-án kijött Egerszegről dr. Szalai Pál s.-tanfelügyelő és a szerződést megkötöttük. Az iskola jellege állami lett, mert volt itt egy birtok iskola céljaira, amit — a tanfelügyelőség szerint — a börzönicei hitközség nem kaphat meg és így állami iskolát kellett elfogadni. A szerződésben kikötetett, hogy csak kat. tanítót nevezhet ki az állam, aki a kántoriakat is végezni fogja. Az 1914-ben kitört világháború megakadályozta megépítését, csak a téglát égették ki a börzöniceiek. Csak 1925. október havában nyílt meg. Első tanítója Farkas László lett.

1914-ben a plébánia-templom javításával a község megcsináltatta a templomtorony óráját 600 korona költséggel.

1916. szeptember 23-ika szomorú napja volt a községnek. Ekkor szerelték le és vitték el a plébánia-templom híres nagyharangját háborus célokra. Sulya 689 kg. volt. Az egész falu a templomhoz tódult, még leszerelés előtt utoljára harangoztak vele. Sokan sirtak. Mikor föltették a szekérre, megkoszorúzták és igen sokan Gelséig kísérték. A fiókközségekben még 5 darab kisebb harangot rekviráltak.

1919. június 3-án a plébánia anyakönyveit, összesen 8 kötetet, felsőbb rendeletre az anyakönyvvezető hivatalhoz be kellett szolgáltatni. Az év végén hiánytalanul visszaadták.

1920. március 9-én meghalt Vizlendvay Sándor Bakon agyvérzésben. Birtoka három részre ment szét. Dusnokot Csertán Elek, Börzöncét és Fehérbackót Pálffy Dénes, Gelsét, Kilimánt és Buslakot dr. Plihál Viktorné nagykanizsai közjegyző felesége örökölte.

A világháborúból a zalaszentbalázi plébánia is bőven kivette részét anyagiakban és emberáldozatban. Az egész plébániáról bevonult 539 ember, elesett 67, rokkanttá vált 43, eltűnt 54, hadifogoly volt 103.

Zalaszentbalázson a kommun alatt nagyobb kihágások nem fordultak elő. Csak azon látszott meg, hogy a nép alja került fölül, ezek hajtották végre a számtalan rendeletet, hébe-korba gyűléseken ócsárolták a burzsujt és a papokat. Például a józan nép legnagyobb megbotránkozására egyik gyűlésen azt mondotta a szónok, minek két pap, őrizze egyik a disznókat. Ugyanis a kanászt perselypénz lopásért a plébános lecsukatta. Jellemző volt azonban a közhangulatra és a félelemre, hogy csak titokban jöttek be a plébániára jelenteni e gyalázatos beszédet nagy megbotránkozva, de nyíltan senki sem mert e beszéd ellen felszólalni. Egy másik vörös pedig azt kiabálta, menjenek a papok Palesztinába. A plébánost tuszna is kijelölték, azonban csak papiroson maradt, mert se nem kellett neki jelentkezni az irodába, se egyéb szabadságában nem korlátozták.

Magyarszerdahely fiókközségben Gáspár Ödön kántortanító azonban, aki magát már a Károlyi éra alatt meggyőződéses kommunistának vallotta, komoly zavarokat okozott. A keresztet

az iskolából kidobatta, a gyermekeknek nem volt szabad «Dicsértessékkal» köszönteni. Eljárt a szomszéd községekbe és gyűléseken magasztalta a kommunizmust. Annyira gyűlöletessé tette magát, hogy a kommün bukása után halálra keresték és csak gyors szökéssel mentette meg életét. Szökése után összes ablakait beverték.

1920. március 13-án a plébános a kat. ifjúsági egyesületet 82 taggal megalakította. Nagyön szép fejlődésnek indult. Május 1-én kezdte meg működését. Gyutai István tanító vezetésével a «Falurossza» színdarabot is előadták 5-ször egymásután, mindig telt ház mellett. Ez egyesület összejöveteleit az iskola termében tartotta, azonban ez csak ideiglenes állapot volt. Mivel építeni nem lehetett és megfelelő lakást se lehetett bérelni, ez egyesület összejöveteleit alig pár évi működés után be kellett szüntetni.

1923. február 1-én Magyarszerdahely és Bocska közigazgatásilag kivált a zalaszentbalázi körjegyzőségből. Új körjegyzőséggé alakított Magyarszentmiklós hozzácsatolásával. Első körjegyzője Gyutay István volt zalaszentbalázi aljegyző lett.

1926. augusztus 15-én benedikálta Kreutzer Dezső alesperes gelsei plébános a plébánia-templom két új harangját. A harangokat Slezák László budapesti harangöntő készítette. A nagyobbik harang súlya 527 kg., hangja As. Kisebbik harang 252 kg., hangja C, a meglevő 3-ik harang 120 kg., hangja F. A nagyharang felirata «Boldogságos Szűz Mária, Magyarország Nagyasszonya, könyörögj érettünk». A kisebbiké: «Szent Balázs püspök, községünk patrónusa, könyörögj érettünk». Mindkét harang felírásához megfelelő kép. Az összes költség 74 millió 117 ezer korona volt. Ebben benne foglaltatik az új vaskorona és fekvő vasállvány is.

Az új harangok első ízben a hősi halottak emlékére szólaltak meg.

A földreform következtében 1926. szeptember havában Pölöskefő község temető és faiskola céljaira a plébániának 898 □-ölnyi földjét, mely a pölöskefői templom mögött feküdt, igényelte. E terület helyett Csertán Elek dusnaki földbirtokostól kapott a plébánia 1344 □-ölet Dusnak alatt.

1927. október 21-én tartott országos kongrua tanács megállapítása alapján a zalaszentbalázi plébánia vagyoni állapota a következő:

Jövedelem:

Földbirtok után	1876 P
Hasznot hajtó jogok	55 »
Párbér	593 »
Munkabeli szolgáltatások	324 »
Stóla	120 »
Hivektől járandóság	856 »
Összesen	3824 P

Kiadások:

Adók	608 P
Papi nyugdíj	28 »
Káplántartás	700 »
Lótartás	560 »
Összesen	1896 P

Tiszta jövedelem: 1928 P, kongruaszükséglet: 248 P.

1928. május 13-án megalakult a hitközség Magyarszerdahelyen, május 28-án Börzöncén, április 9-én Pölöskefőn, május 13-án Bocskában. Zalaszentbalázson és Kacorlakon a megalakulás jegyzőkönyvét a kijelölt tanúk nem merték aláírni, így e két községben még máig sincs megalakítva. Jóllehet a megyéspüspök úr Csóthi Géza apát-plébános urat, mint püspöki meg-

bizottat küldötte ki, de ő sem ment semmire a két község lakóival, akik az új adóktól féltek.

1928. július és augusztus havában a palini T. C. Társbirtokosság renováltatta a plébánia épületét. Az egész lakást háromszor átmeszelték, a tetőt teljesen átforgatták, a rossz zsindelyt ujjal pótolták. A régi padlást, mely téglával volt burkolva, új hajódeszkával pótolták. Az egész padlás lécezéssel kerítve és a padlás mindkét része csukható. Így jó magtár helyiséget nyert a plébánia. Az épület javítása kb. 1800 P-be került.

1929. szeptember 15-én volt a kacorlaki új harangok benedikálása. Súlyuk 113 és 67 kg. Közadakozásból szerezték be.

Az 1929. évi XXX. t. c. 4. §-a alapján a zalaszentbalázi plébános «vallás-felekezetek képviselője» címen tagjává lett Zala vármegye törvényhatóságának. A következő egyházközségek lelkészei lettek megyebizottsági tagok: Nagykánizsa, Zalaegerszeg, Keszthely, Zalaszentgrót, Tapolca, Csesztreg, Kiskomárom, Lenti, Bánokszentgyörgy, Sümeg, Zalaszentbalázs, Letenye.

Szeptember havában *nyugalomba vonult König Ferenc kántor-tanító*. 29 évig működött eredményesen Zalaszentbalázson. Lelkiismeretes, szorgalmas tanító volt, aki nemcsak tanított, de nevelte is a gyermekeket.

1931. január 6-án Magyarszerdahelyen hitközségi közgyűlést hívott egybe a plébános, hogy *Magyarszerdahelyen vagy helyi káplánság, vagy plébánia létesíttessék*. Elnöklő plébános előadta az okokat, miért van szükség Magyarszerdahelyen önálló lelkésziségre. Már a zalaszentbalázi plébánia újra alakításakor (a XVIII—XIX. sz. elején) két plébánia felállítását vették tervbe. Ha már akkor szükségét érezték külön plébániának, jelenleg fokozottabb mértékben meg van

ez az ok: a nép erős megnövekedése, e községek távolsága az anyaegyháztól, önálló körjegyzőség is alakult azóta Magyarszerdahelyen. Tehát közigazgatási szempontból is, de főleg az iskolák miatt volna szükség lelkészre Magyarszerdahelyen. Lakáskérdést meg lehet ideiglenesen oldani, mert a körjegyzőségi épületben külön álló komplett lakás van, amit az illető hatóságok e célra szívesen átengednek. A leendő helyi káplánság fizetésére a zalaszentbalázsi plébános átengedi két községtől (Magyarszerdahely, Bocska) járó összes jövedelmét. Ugyane célra átengedné az alapító dr. Simon György prelátus-kanonok alapítványát és ehhez a megyéspüspök úr is hozzájárult. A község legnagyobb része örömmel fogadta a javaslatot, de a szegénységre és gazdasági viszonyokra való tekintettel a döntést egyelőre elhalasztotta.

Az 1933-ik évben a plébánia-templom külseje és tetőzete teljesen átjavíttatott. A palini társbirtokosság, mint kegyúr végeztette a javításokat. A templom tetőzetét teljesen lebontották a korhadt épületfákat és hibás zsindelyeket ujjal pótolták. A plébános sürgetésére ekkor kapott a templom villámhárítót. Az egész javítás 2450 P-be került.

Ezt követte 1934-ben a templom belsejének renoválása és kifestése, amit a hívek önként vállaltak. A templom kifestése 2000 P-be került, Laczkó Gyula baki festőművész végezte. A templom benedikálása a festés után 1934. szeptember 8-án ment végbe nagy ünnepiességgel. Dr. Hoss József kaposvári apát-plébános végezte nagy papi segédlettel. Ez alkalomból több változást eszközölt a plébános a templomi szerek elrendezésében. A keresztlő medencét (új sárgaréz fedést kapott) a főoltár mellől a szentélybe tette a szószékkel szemben. A gyón-

tatószékeket a szentélyben a leckeoldalra — köztük a mennyezetet — tétette. Leszedette az összes rossz állapotban levő szentképeket, a zászlókat a kiskórusba vitette. A főoltár 6 új sárgaréz gyertyatartót, Jézus Szíve mellékoltára 4 drb. szintén új sárgaréz gyertyatartót kapott. A főoltárra Laczkó Gyula festőművész ajándékozta a gyertyatartókat. Szent Balázs püspök külön oltárt kapott Jézus szent szíve oltárával szemben. A missziós kereszt helyére, amelyet a templom külső falán helyeztünk el, Urunk színeváltozása nagy fal-festmény került, mert a legrégibb zalaszentbalázi templom ennek tiszteletére volt benedikálva. A templom kifestése épen 150 évre történt építése után. A hivek rendkívül boldogok és büszkék szép, megújult templomukra.

Káplánok. Még Ambrus Ferenc plébános idejében ad personam *iffj. Antal Lajos* került Zalaszentbalázusra. 1910. október havában Kiskomáromba, onnét Kaposvárra került káplánnak. 1921. óta dabronyi plébános. Itt volt még *Supka Márton* kápláni minőségben, de az új plébános megérkezése után Somlyóvásárhelyre tették hasonló minőségben. 1922-től szentgyörgyvári plébános.

Az új plébánossal majdnem egyidőben *Krisch Emil* jött káplánnak. Itt volt 1912. június haváig. 1925-től nemesvitai adminisztrátor, 1928-tól ugyanott plébános. *Végh József* 1912-től 1913. március 15-ig zalaszentbalázi káplán, innét Sümegre kerül. Megszerzi a kánonjogi doktorátust, 1918-tól nemesvidi plébános. Ugyanott meghalt. *Zarka József* csak 1913. november 20-ig volt itt káplán, innét Nagygannára kerül. 1925-től pakodi plébános. *Biricz János* 1913. november 20-tól 1915. március 10-ig volt zalaszentbalázi káplán, majd tábori lelkésznek hívták be. A háború után átment a szombathelyi egyházmegyébe. Jelenleg

zalatárnoki plébános. *Rusznayák Ferenc* 1915. március 10-től november 24-ig. zalaszentbalázi káplán, utána tábori lelkész. 1921-ben tótvá-zsonyi, 1934-ben somogyhársági plébános, több katonai kitüntetés tulajdonosa. *Koncz János* 1915. november 25-től 1916. december 3-ig, innét Né-metujfalura kerül hasonló minőségben. 1930-tól adminisztrátor Csákányban, jelenleg Burgenland-ban lelkész. *Andó Mihály* 1916. decembertől 1918. májusig, ekkor Babócsára kerül káplánnak, 1923-ban prefektus a veszprémi Dávidikumban és hitoktató, 1925-től iharosi plébános. *Ijj. Kovács Imre* 1918. május 17-től 1922. január 19-ig káplán. Innét Sümegre, majd Kaposvárra kerül, jelenleg pacsai plébános. *Bognár L. Pál* 1922. július 22-ig volt itt káplán. Azelőtt amerikai lelkész volt. *Id. Kovács Imre* 1922. július 22-től 1925. július 1-ig volt itt. Innét Törökkoppányba került hasonló minőségben, 1930-tól tekenyei adminisztrátor. *Keresztes Ignác* 1925. július 1-től 1932. augusztus 10-ig. Mint újmisésként került Gelsére káplánnak, innét áthelyezték Zalaszentbalázusra, ahonnan Somlyószőlőszre került hasonló minőségben. Jelenleg zalakoppányi adminisztrátor. *Osztermann István* 1932. augusztus 10-től 1933. május 18-ig. Ujmisésként került Zalaszentbalázusra káplánnak, innét Zalabérre disponálták. *Vörös László* 1933. május 18-tól 1934. július 18-ig. Ujmisésként. Innét Galambokra, majd Nemesvidre helyezték. *Sulyok Jenő* 1934. július 18-tól. Volt lésencetomaji káplán, disponálták hasonló minőségben.⁷⁵

Hitélet.

Ebben a nagykiterjedésű plébániában még a legjobb igyekezettel sem lehetett volna, sőt

⁷⁵ Káplánokra vonatkozó adatok részben feljegyzés, részben az 1931-iki veszprémi Schematizmus után.

még most sem lehet igazi, eredményes pasztorációt végezni. Hat távolfekvő elég nagy község öt templomával és hat iskolájával túl sok ahhoz, hogy egy plébános egy káplánnal meg tudjon birkózni feladataival.

Innét van az, hogy már a zalaszentbalázi plébánia megalapításakor Magyarszerdahelyet külön helyi káplánságnak szánták. Tehát már akkor szükségét érezték e nagy plébánia két részre osztásának, amikor még a pasztoráció — mint mondani szoktuk — gyermekcipőben járt. Menynyivel nagyobb szükség volna most erre, amikor a lelkipásztorok munkaköre százszorosára növekedett, amikor a pásztornak sokkal éberebbnek kell lenni, hogy hiveit az ezerféle veszélytől oltalmazni és körében megtartani tudja.

E plébániának népe különben elég vallásos, szeretet templomba járni, szentgyónását és áldozását évenként legalább 2-szer elvégzi. Csak azokban a községekben vannak nagyobb hibák, amelyekben vagy nincsen templom, vagy nem tud hiveivel sűrűbben érintkezni a lelkipásztor.

A nép erkölcsi élete rossz lábon áll. Ha az anyakönyveket összehasonlítjuk, a következő szomorú eredményre jutunk. 1880-tól 1904-ig a születések száma 180—200 között ingadozik. 1905-től napjainkig 112—160 között oly formán, hogy a születések száma állandóan lefelé tendál.

Pedig mondhatnánk, ezekben az időkben indult meg fokozottabban a hitélet. 1911-től már háromszor szolgáltatott ki a bérálás szentsége Zalaszentbalázson, holott azelőtt itt soha nem volt bérálás. Ugyancsak két ízben volt 8 napos szent misszió és egy 3 napos renováció, ami azelőtt szintén nem volt. Megalakult a Rózsafüzér Társulat és külön a hajadonok társulata már 1913-ban. Megalakult a Szívgyárda 1929-ben 98 taggal. Ugyanekkor család-felajánlás Jézus

Szt. Szívéhez, külön a gyermekek felajánlása. Igen sokan végzik első pénteki szentgyónásukat és áldozásukat. Az iskolás gyermekek mindannyian. Az első szent misszió 1921. március havában igen nagy eredménnyel zárult. Éveken keresztül meglátszott a hatás és igen sok életgyónást végzett és megjavult.

Mind eme indítások sem elégségesek. Igaz, hogy a világháboru pusztításai is hatnak még napjainkig is, amit kezdetben, ami az erkölcsöket illeti, egészen másként reméltük; azután a nagy gazdasági lerongyolódottság és nem kis mértékben a rossz sajtó nagy elterjedettsége, amely ellen a kat. sajtó már elkésve vette fel a küzdelmet. Mert volt idő, amikor azt mondhatnám, gyerekjáték lett volna, egy túlerőben levő kat. sajtót megszervezni. Ekkor már kigyengültünk, amikor végre beláttuk, hogy enélkül nem élhetünk. Egyetlen reményünk az Actio Catholica, amely még ugyan nagyon idegen az egyszerű konzervatív néplélektől, de minden reményünk meg van, hogy lassan-lassan gyökeret ver és éreztetni fogja áldásos, átalakító hatását.

TARTALOM.

Előszó	3
------------------	---

I. Rész.

Az ősi plébánia megszűntéig	5
Török világ	9
Hitélet a török világban	11

II. Rész.

Átmeneti időszak	14
Hitélet	19

III. Rész.

1788-tól napjainkig	22
Hitélet	49

